

YURDUMUZDA DUMANSIZ BİR TÜTÜN KULLANIMI "MARAŞ OTU"

Aydın Erenmemişoğlu - Yalçın Tekol
Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi

ÖZET

Güneydoğu Anadolu'da oldukça fazla sayıda bağımlısı bulunan bir tozun kullanıcılar üzerindeki etkilerini incelemeye yönelik bir dizi deneysel çalışma ve bir de anket yapılmıştır. Bu çalışma söz konusu anketin sonuçlarını kapsamaktadır.

SUMMARY

A series experimental study for researching the effects of a powder on it's addicts which has many addicts in the Southeastern Anatolia and an inquiry about it have been made. This study involves results of this inquiry.

Tanıdığımız bazı Kahramanmaraş'lı ve Gaziantep'li şahıslardan yurdumuzun Güneydoğu bölgelerinde yerleşik halkın adeta 7'den 70'e bir tozu ağızlarına alarak keyif verici olarak kullandıklarını, daha doğrusu bu tozun tiryakisi olduklarını ve bu tozun sigara yerine geçtiğini öğrendik. Bu tozun ne olduğu, ne işe yaradığı konusunda daha farklı kişilerden bilgiler edinmek amacıyla Kayseri Hava İndirme Tugayında askerlik yapan bir kaç kişi ile görüşmeler yaptık. Bu kişiler o bölge-lerden gelmiş erlerdi. Söz konusu tozun yapıldığı bitkinin "Deli Tütün" olduğunu ve Temmuz sonu Ağustos başında bu bitkinin toplandığını ve yapraklarının tütün gibi ipe dizilerek gölgede kurutulduğunu, tozun nasıl yapıldığını ve kullananlardaki etkilerinin neler olabileceğini öğrendik.

Daha ayrıntılı bilgi toplamak ve bitkiyi elde etmek için 1989 yılı Ağustos ayında Kahramanmaraş'a gittik. Yöre halkının "Deli Tütün" dediği bitkinin kurutulmuş yaprakları toz haline getirilerek meşe, ceviz veya asma çubuğundan elde edilen kül ile belli oranlarda karıştırılarak kullanıma hazır hale getiriliyordu. Üreticiler veya bizzat kullanıcılar tarafından elde edilen bu toz 30-50 gr.lık paketçikler halinde piyasada da satılmakta olup isteyen herkes bu "ürün"ü temin edebilmektedir. Bu şekilde hazırlanan toz miktarı değişiklikler göstermekle beraber yaklaşık bir tatlı kaşığı kadar avuca alınıp alt dudak ile alt çene arasına konmakta ve burada bir süre tutulduktan sonra tükürülerek atılmaktadır. Etkisi hemen başlayan bu tozun ağızda tutulma süresi kişiden kişiye değişmekle beraber 5 dk. kadardır. Ancak gece ağızda bu toz ile uyuyanlar da vardır. Tozun elde edildiği bitkiye o yörede "Deli Tütün", tozun kendisine de "Maraş Otu" denilmekte, Kahramanmaraş'ın tamamı, Gaziantep, Adana ve Antakya illerinin bir bölümünde kullanılmaktadır. Dış görünüm ile kına yahut esrarı andıran bu toz oldukça geniş kitleler tarafından sigara yerine kullanılmaktadır. Ayrıca bu "ürün" sadece o bölgede tüketilmeyip yurdun çeşitli yerlerinde de tiryakileri bulunmaktadır.

Yine yöre halkı ve köylüler tarafından rakımı yüksek ve kıraç yerde yetişen tütünlerin daha etkili olduğu ve tercih edildiği, en sert tütünün Kahramanmaraş Türkoğlu İlçesi, Yeşilyöre ve Hacıbebek civarında yetiştiği ifade edilmiştir. Bu bilgilerin ışığında bizzat mahallinden toplanan bitkinin *Nicotiana Rustica L.* adlı bir tütün varyetesi olduğu Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmakognozi Anabilim Dalı Başkanı Sayın Prof. Dr. Mekin Tanker tarafından teşhis edilmiştir.

Nicotiana Rustica L. bitkisinin çok yüksek miktarlarda nikotin içerdiği, nikotin dışındaki alkaloidlerin olmadığı veya çok az olduğu bilinmektedir. (1,2) Biz bu bitkiden yapılan tozun sadece oral bir nikotin kullanımı olup olmadığını, bitkinin alkaloid kompozisyonunun ve normal kültür tütünü olan *Nicotiana Tabacum L.*ye göre farklı alkaloidlerin farmakolojik etkilere katkıları olup olmadığını ortaya çıkarmaya yönelik bir dizi çalışma yaptık. Yine bu amaç doğrultusunda epidemiyolojik bir anket olmaktan ziyade bu tozu kullanan şahıslardaki etkileri ortaya çıkarmaya yönelik bir anket düzenlenmiş ve bu maddenin bağımlılığı ile ilgili bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Burada sadece bu noktaya değinilecektir.

Amaç "Maraş Otu"nun kullanıcıları (tiryakileri) üzerindeki etkileri hakkında bilgi elde etmeye yönelik olduğundan özellikle bu otu kullanan 500 kadar kişi ile konuşulmuştur. Konuşulan kişilerin seçiminde özel bir yöntem uygulanmamış ve özellikle bu tozu kullanan kişilerin bulunabileceği kahvehaneler, pazarlar gibi yerlere gidilmiştir. Anket bizzat iştirakçi ile soru cevap şeklinde mülakat olarak yapılmıştır. Anket formu iştirakçiye verilmeden sorulara alınan cevaplar form üzerinde işaretlenmiş ve sorularda herhangi bir yönlendirmede bulunulmamıştır. Daha sonra alınan cevaplar veri kodlama kağıdına dökülerek değerlendirilmiş ve yüzde değerler cinsinden ifade edilmiştir.

Ankette kullanılan formun hazırlanması için önce Kayseri Hava İndirme Tugay'ında o an için askerlik görevini yapmakta olan ve "Maraş Otu" kullanan 20 kadar er ile öngörüşmeler yapılmış ve bu tozun kullananlardaki etkilerinin neler olabileceği öğrenilmiş ve bu bilgilerin ışığında anket formu hazırlanmıştır. Anket 1990 yılı içinde Kahramanmaraş ilinde yapılmıştır.

Alınan cevaplardan, bu tozu değişik tahsil düzeyleri ve meslek gurupları ile her iki cinsiyetten oldukça farklı konumlardaki kişilerin kullandığı anlaşılmaktadır. Öyle ki bu otu kullandığını söyleyenler arasında 10 yaşındaki çocuklardan 70 yaşındaki ninelere kadar farklı kişilere raslamak mümkündür. Yine bu otu kullanan vali muavini, tıp doktoru, eczacı, hakim, avukat, ziraat mühendisi, öğretmen gibi mesleklerle mensup, yerine göre üst düzeyde yönetici kişilerin yanısıra işsiz, hamal, arabacı gibi farklı kişiler de mevcuttur. Hatta bir hastanenin başhekimisi dahi bu otu kullandığını söylemekteydi. Bireylerin cinsiyetleri, eğitim durumu, meslekleri anket formuna ek bilgi için konmuştur. Konuşulan kişiler toplumun tamamını temsil etmediklerinden bu bilgilerin yüzde cinsinden değerlerinin bir anlamı bulunmamaktadır.

Konuşulan kişilerden % 50.4'ü 10 yıldan fazla bir süredir ot kullandıklarını ifade etmişlerdir. "Maraş Otu ilk kez kullanıldığı zaman ne gibi etkileri olmuştu?" sorusuna alınan cevaplar şöyledir:

Baş dönmesi	:% 78.5
Bulantı, kusma	:% 66.9
Yüzde kızarma	:% 43.7
Baygınlık hissi	:% 41
Terleme	:% 67.8
Uyku hali	:% 28.6
Dudaklarda uyuşma	:% 71.4
Çarpıntı	:% 41.4

"Maraş Otu" kullanımına alışıldıktan sonra aynı etkilerin dağılımı şöyle bulunmuştur.

Baş dönmesi	:% 63.4
Bulantı, kusma	:% 38.4
Yüzde kızarma	:% 30.4
Baygınlık hissi	:% 25
Terleme	:% 46.4
Uyku hali	:% 16.1
Dudaklarda uyuşma	:% 60.7
Çarpıntı	:% 26.8

Kullanıcıların % 92.3'ü ota alıştıktan sonra meydana gelen etkilerin otun sert olup olmayışı ile ilgili olduğunu, normalde piyasada satılan otlarla bu etkilerin artık oluşmadığını beyan etmişlerdir. Hatta bazıları etkilerin sabahları daha fazla olduğunu veya bir süre bırakıp tekrar başladığında veya Ramazan iftardan sonra alındığında etkilerin daha şiddetli olduğunu söylemektedirler.

Şahısların % 64.3'ü etkilerin, kullandıkları tozun miktarına bağlı olduğunu; az kullandıklarında etkilerin hafif, çok kullandıklarında şiddetli olduğunu ifade etmektedirler. Kullananların % 77.7'si bu otun kendilerini teskin ettiğini ve % 74.1'i de ağrılara iyi geldiğini bildirmiştir. "Diş ağrılarına iyi gelir mi?" Sorusuna evet diyenler % 72.3'tür. Diğer ağrılar için (Baş, bel ağrıları vs.) verilen evet cevapları % 5'ten azdır.

Tiryakilerin % 66.95'i otu aldıkları zaman keyif aldıklarını ve bunun sigaraya benzediğini, yine % 77.8'i bunun sigaradan alınana göre fazla olduğunu ve de % 92.8'i bu ot ile sigaranın terk edilebileceğini söylemiştir. Oysa sigaraya başlayarak ot terk edilebilir mi sorusuna kimse evet dememiştir.

Sonuçlardan anlaşılacağı gibi "Maraş Otu"nu ilk kullananlarda oluşan etkiler daha belirgin olmakta ve kişi buna alıştıktan etkiler azalmakta veya ancak aldıkları ot sert ise belirgin hale gelmektedir. Araştırma sonuçlarımıza sayısal veri olarak yansımamakla beraber, bir süredir ot kullanan bazı kişiler ilk kez ot attıklarında ortaya çıkan etkilerin halen ne olduğunu ancak derecesinin azaldığını söylemişlerdir. Görüldüğü gibi bir tolerans gelişimi söz konusu olabilir. Yeni sonuçlardan anlaşılacağı gibi etki doza bağlıdır.

Bu otu almadan durmadığını, çıldırarak gibi olduğunu, kavgacı olduğunu, orucunu bozduğunu söyleyenler olmuştur. Kullanıcılar arasında otu kullanarak sakinleştiğini söyleyenler çoğunluktadır. (% 77.7) Bu nokta literatüre uygundur. (3,4,5) Ayrıca yöre halkınca bu toz diş ağrılarının kısa süreli tedavisinde de kullanılmaktadır.

Bu anket sonuçlarından ve yapmış olduğumuz bir dizi çalışmalardan çıkardığımız sonuç "Maraş Otu" kullanımının oral bir nikotin kullanımı olabileceğidir. Ancak oldukça değişik bir tütün kullanımı ve bağımlılığını temsil etmektedir. Tozun içine belli oranlarda katılan kül ise alkaloidlerin baz hale getirilerek ağız mukozasından absorpsiyonunu temin etmektedir.

Düzenlenen anket elbette çok daha geniş tutulabilirdi. Fakat yanlış yönlendirme olmaması için karşılıklı görüşme şeklinde yapılarak form bizzat doldurulduğundan süre açısından iştirakçinin uyumunun temini ve de sorulması gerekebilecek bazı soruların ancak oldukça fazla sayıda kişi ile konuşulunca gerekliliğinden anlaşılabilmesi bizi kısıtlamıştır. Yörede yaygın kullanımı bulunan bu psikoaktif drogun birey ve toplum sağlığı yönünden oldukça önemli olduğu ancak çevreye zararı olmaması bakımından sigara kullanımına tercih edilebilecek özellikleri olabileceği kanısındayız.

KAYNAKLAR

- 1- R.H.F Manske,H.L. Holmes - Alkaloids Vol:I 230-231 Academic Press New York 1950
- 2- K.Paech,M.V. Tracey - Modern Methods of Plant Analysis Vol:IV 487-488 Springer - Verlag Berlin 1955
- 3- O.F.Pomerlau,D.C.Türk,J.B.Fertig - The Effects of Cigarette Smoking on Pain And Anxiety, Addict. Behav. 265-271 Vol: 9 1984
- 4- O.F.Pomerlau - Nicotine as a Psychoactive Drug: Anxiety and Pain Reduction, Psychopharm.Bull. 865-869 Vol: 22 No: 3 1986
- 5- D.R.Cherekr - Effects of Cigarette Smoking on Human Aggressive Behavior, Prog.Clin.Biol.Res. 344-345 No: 169 1984